

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 44.

Lýsingaprisur fyri petitreglu: 30 øyr. á forsiðuni, 20 øyr. á 3. og 4. síðu. Við stórrí lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 30. októbir 1928.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið verður bilagt á posthúsinum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 143.

2. árg.

Tandlæge BREND

træffes 11—5. Telf. 114.

RAMUR ER RYTTER

RADHARRI. Raskur reiggjar hann koyrilin eftir øllum, ið koma kann honum tvørt fyri, nú hann aðru ferð er komin á stjórnarpall í tí danska monarkinum. Her hjálpir eingin »kæra móðir«; eru teir, ið sita rundan um harra Rytter av tí áskoðan, at ein sak, ið kemur úr Føroyum, vil vera til vansa fyri teir, ið eru hansara skjól og verja, so er einki við at gera hjá harra Rytter, enn at stappa sakina av vegnum, og tað gerst við, at einhvør »kompetentur« geur sína »erklering«, ið valdir at henda sok verður kolddomd áður enn hon kemur í ríkisdagin, um hon í heilatið kemur so langt.

Hesa sína megi og kraft hevur harra Rytter sýnt Føroyingum í ár, og má tað haldast at hann her hevur gjort somikið av at sjálvt Sambandið ikki longur kann ætlast at vilja niga fyri hesum avguði sínum, sum harra Rytter hevur verið tí síðani hann gjordist landsaðir Føroyinga í 1911. Men ikki er gott at ætla. Vit vita hvussu er við tí trúgva hundi: um hann fær nóg so dygt á trýnið frá harra sínum, so verður hann líka trúgvur og sleikur sínum harra enn sum áður. Og soleiðis man eisini fara at gangast Sambandinum: tað man framvegis fara at láta við háryggnum, tá ið Rytters navnið verður haft á lofti, og gloyma eisini tær neisur hann hevur vunnið sjálvum Sambandinum.

Andrass Sámalsson hevur nú í fleiri ár ríði á einari ryssu, skýrd »Det færøske Lotteri«, og av henni hevur hann ætlað sær mikla gleði, tí hetta var ryssan, ið dugdi. Hon skuldi bera nógvar peningar til Føroyar, sjálvt um hin danski stáur ikki kundi tað, soleingi Vinstra sat við ræðið; tí teir bera fremst á skrání: sparsemi, ið domir sum nú koma fram bera prógv fyri, at vera einstøvandi við at para skillingin og lata dýlan rulla.

Andrass Sámalsson hevur ferðast í bygd ár bygd, av fundi á fund, við hesari stóru sak, ið skuldi bjarga okkum, sjálvt um tað eydnaðist Vinstrastýrinum í Danmark at forða allari framgongd harniduri. Føroyar og Føroyingar skulu so aldri fáa sviðan av tí politikki, sum Andrass Sámalsson stjóðar í Danmark, so mikið er víst

— og Andrass Sámalsson reiggjar piskin og ryssan slær gumpin upp í loft, og sjólkar síðani inn í dimmið.....

Á Lottingi hevur henda »lottarisak« verið til viðgerðar í fleiri ár. Andrass Sámalsson hevur hvørja ferð hildi langar fyrilestrar um hvussu góðir hesir dansku peningamenn vóru við okkum, teir vildu bert hava okkara loyvi til at koma hegar við hesum nógvu peningum og »arbeiða« við teimum. Jú, gaman í, Lottingið hevur einki móti hesum — sjálvsagt — tað gevur jú pening í teir brølandi tómu kassar, sum figgjarnevndin verjur av øllum alvi.

Hvørja Danmarksferð Andr. Sámalsson hevur gjort síðan hann hitti hægstarettssakforara Winther, ið sungði hevur fyri honum um hetta stóra tiltak og hin stóra peningadungan, ið fylla vildi lottingskassarnar, hevur hann starvast við hesari sok. Nóg hevur verið skrivað av hesa sak, og ikki er at ivast í

at tann stóri triðjuringin av øllum tí Andr. Sámalsson hevur sagt, síðan hann hitti henda Winther við gulleplinum, hevur verið um »Det færøske Klasse-Lotteri«. So mangar ferðir hava teir gomlu lottingsmenninir hoyrt hetta kvæði um peningin, lesturin um gullið, av harra A. Sámalsson, at Lottingið í 1928 ikki helt tað loysa seg at fara í holt við mál, ið kundu geva landinum fleiri inntøkur, tá ið fáast kundi so ógvuliga nógvs túsindir, so lagaliga og uttan ómak. Ja, hvat skuldi tað til at kráma eftir meiri peningi til Lottingið enn. Tað var best at brúka av hesari guldýngju. »Det færøske Klasse-Lotteri« og skuldi tað verið ov lítið, so gerst altíð okkurt annað. Men lat okkum fyrst fáa brúkt henda peningin!!

So ofta hevur hesin sjongurin um »lottarið« sjóðað tingmonnum um oyrrir, at teir gomlu eru farnir at trúgva, at hesin peningur longu er komin.

Hetta er væl fyrstu ferð at Føroya Lotting jattar fleiri túsind krónur sum studning ella lán til stórar fyrirkur, uppá tíðindir frá harra A. Sámalsyni, og má hetta haldast at vera nóg so nóg avgjort, tá kannað verður eftir, hvørji tey tiltak eru sum stýðaði verða á henda hátt.

Tvøroyrar Arbeidsmannafelag »Enigheden« søkti eitt sindur av studningi til eina stórdrift, ið teir eru í ferð við at stovna har. Státurin hevði givið tilslag um studning, og skuldi tað verið eyðsæð, at lottingið eisini stýðaði. Men henda stóra peninga-

mongdin, »lottarið«, mól teim gomlu tingmonnum í heilanum, og viljin hjá teimum til at stýða var einki at ivast í. Og fyri at verða beinasamir móti arbeidarum og fiskimonnum, so játtaðu teir ikki minni enn 50.000 krónur av »lottarfinntokunum«, so vóru teir jú við, og eingin kundi bríða teimum óbeinasemi.

Teir ungu tingmenninir høvdu ikki álít á hesum peningargrunnið, fyri enn ein vísti nakað til vissu, at har var nakar peningur til at jatta av, og fyri at tryggja hesa fyrirkur varð av teimum skotið upp, at tingið skuldi lata 10—15.000 krónur, ið hvussu var. Men bums nei, hetta kundi tingmenn gomlu ikki ganga við til. Hugsað sær, at lata arbeidarar fáa 10—15.000 krónur afturat »lottaripeninginum«!!! Nú vóru teir heilt heilavillir.

Men tingið stóðast við at lata 50.000 krónur, heilt úti hitt bláa.

Hervar kunnu menn skilja, at viljin og ætlanin hjá teim heidraðu tingmonnum, ið ikki vildi vera við at jatta 10.000 krónur av vissum peningi til hesa stórdrift hjá arbeidarum og fiskimonnum, hevur aldri verið til steðr. Tí vóru teir einans við, tá tað galt at jatta úti tað bláa — hagarin kom so eingin peningur kortini.

Og nú visur tað seg, at teir ungu fingu rætt: lottaripeningurin var ikki at líta á. Rytter hevur sent boð til Føroyar um, at hann ikki kann gera nakað fyri at fáa »lottarisakina« framda, vegna eina »erklering« frá »skattadepartmentinum«, og har liggur so hin stóri stuðulin, ið Føroya Lotting veitti føroyskum fiskimonnum og arbeidsmonnum.

Tað lagna er, at hesi tíðindir koma til Føroyar, áður enn forsangarin í »lottarisakinum«, Andr. Sámalsson, er komin til Danmarkar.

Annars hevur tað verið kastað amtinum fyri, at tað er so langrokjút, og føroyskar sakir koma so seint inn á ríkisdagin. Her er fyri einaferð skyld nakað, ið ikki kann sigast at hava verið leingi á veg. Tað má vera nakað síðani, at »lottarisakina« fór av landi, tí hin 12. oktbr. sendi Rytter longu hesi tíðindir til Føroyar, og ríkisdagsfeðgarnir báðir, Andr. Sámalsson og Jóannes Patursson, fóru ikki niður fyrr enn 18. og 20. oktbr.

Nú velst um, hvussu »einigir« báðir feðgarnir vera, tá ið teir frætta frá tilgongdini við »lottarisakinum«.

Aðrir eru menn her á landi, ið hava fingið prógv fyri, hvussu stóran kærlleikurin er á lottingið

til framburð og framtaksemi her á landi. Hetta vilja menn eisini vita at virða. Tí bara uppá hvamsvis at jatta pening til fyrirkur uppá frásagnir frá Andr. Sámalsson um eitt møgulegt »lottari«, ið visir seg ferð eftir ferð at vera ómøgulegt, er meiri enn at halda fólk fyri spott, og tað vilja Føroya arbeidsmenn og fiskimenn minnst.

Fiskiskapurin.

Tann fyrsti fiskiskapur her á landi eins og í Íslandi var útróður við opnum bátum. Hesi fiskiskapur, gav almikið av sær — sjálvt um prísirnir tá vóru lágir — tí tá var órgynna av fiski alla staðni tessvegna, at eingir sjabbarar (trawlarir) vóru at oyða grunnini. Tá torvaðist fólkini eisini minni av sjónum, tí landið var meira drykað, og sum orðatakið segði: »Ull er Føroya gulle«. Men hvort sum fólkamongdin øktist, gjordist meira og meira neyðugt at sokja sær vinnu av sjónum. Fyri 40—50 árum síðan var fólkamongdin somikið vaksin, at tað, ið landið og útróðurin góvu av sær, var ov lítið hjá Føroyingum at liva av. So státt var tað eitt gott framstíg, at Føroyingar fingu sær sluppi; tí við sluppunum kundu teir fara longri leiðir enn við bátunum, og vinnan gjordist tessvegna stórri enn við útróðrinum. Tá vóru Føroyingar javnbjóðis Íslendingum; men nú hava Íslendingar tikið seg fram um okkum. Fyrst fingu Íslendingar sær sjabbarar, og síðan settu teir smeltari í hvørt eitt far, sum gongur av Íslandi til fiskiskap, meðan vit bert hava tær gomlu, smáu sluppinar.

Tær flestu av teim fyrstu føroysku sluppunum vóru partafelagsogn soleiðis, at ein keypmáður var partaeigari og útgerðamaður, meðan aðrir menn áttu part í skipinum. Tianverri gekkst tað altíð á tann hátt, at skipið gav undirskot og mátti seljast; men sum oftast keypti útgerðamaðurin skipið, meðan hinir partaeigararnir vóru við sviðið soð.

So státt er tað skiligt at fiskimenn ongantíð kunnu gerast eigarar av skipum; tí teir fara fáir, sum kunna útvega tann tørvuliga pening til at keypa skip fyri, sjálvt um státslánið er 80 pCt. Hini 20 pCt. verða í minsta lagi 20.000 krónur, tá farið skal vera hóskandi. 20.000 krónur eru ikki lættar at fáa til vegar, og sjálvt um tær kunna útvegast, og skipið er rindað, eru mangar aðrar útréðslur, áðrenn skipið er seglbúgvið. Harav sæst, at tað er torført at gerast eigari av skipi utan á tann hátt, at ein bindur seg aftrat einum keypmanni, og skal keypmáðurin hava vinning av øllum. ið skipið nýtir og hava fyrsta rætt at keypa fiskin, so verður hann eisini skjótt einaeigari av skipinum.

Keypmenninir vera tessvegna einastu skipseigarar her á landi, inntil javnaðarmenn koma til ræðið. Hettar skal eg koma aftur til. Lat okkum fyrst kanna eftir, hvussu vit eru stæddir við skipum keypmanna. Sum áður sagt, fingu Íslendingar sær sjabbarar, meðan Føroyingar keyptu tær gomlu Íslands sluppinar, og nú hava Íslendingir sett smeltari umborð í skipini, meðan Føroyingar framvegis kasta livrina í havið. Hettar er eitt stórt tap fyri Føroyaland. Lágt sett kunna vit siga, at Føroyingar hava kastað eina millión krónur í havið í summar. Eg havi tósáð við ein skilamanu um hesi viðurskifti, og greiður hann so frá:

Eitt smeltari hóskandi til eina føroyska slupp kostar o. u. 2 ella 3 túsín krónur. Renta og avdráttur av hesum peningi kann setast til 350 krónur um árið: lon til smeltarin kann setast til 700 kr., aðrar útréðslur eru nærum ongar, vit kunna seta tær til 250 kr. Lønin til smeltarin er ivaleysa høgt sett, tí hann kann fiska umtrent tað sama sum hinir.

Taka vit nú sum dømi eitt skip við 22 monnum — t. v. s. 20 fiskimonnum og skipara og matgerðara — og hetta skipið fiskar 1250 skipund ella 200 tons, so verður vinnan fyri lísið, tá útréðslurnar eru frádrignar, o. u. 14.450 krónur. Av 200 t. av fiski fáast 90 lítisunnur. Prísurin fyri tað besta lísið kann setast til 200 kr., ella meðalprísurin 175 kr. fyri tunnum. 90 tunnur geva so 15.750 kr. Tá útréðslurnar eru frádrignar, verða 14.450 kr. eftir. Fiskimanna triðjuringin verður 4816 kr. ella 240 kr. til hvønn fiskimannin. 240 kr. um árið hava teir føroysku fiskimenninir ikki ráð at missa í hesum neyðars tíðum; men at fáa smeltari umborð í tær sluppi, vit nú hava, er ógjorligt. Vit muga fáa stórri skip: men tæy fáa vit ikki, meðan afturhaldsflokkarnir hava ræðið her á landi. Keypmenninir lata sjálvandi tær gomlu sluppinar ganga, soleingi nakar vil fara við teim. Teir keypa altso ikki nokur nýggj far, og sum eg áður havi umrøtt, kunna fiskimenninir eingi skip keypa. Einasti útvegur er tann, at lottingið keypir skip; men tað verður av ongum, meðan afturhaldsmenn hava valdið har.

Fyri fleiri árum síðan komu lottingsmenn so mikið áleiðis, at teir fingu niðursett eina nevnd, sum skuldi gera útveg fyri, at Føroyingar skuldu kunna fáa nýggj skip. Eg veit ikki, um henda nevnd hevur gjort nakað ella einki; men eitt er víst, og tað er tað, at skip er eingi komin, og seinur verður tann dagurin, tá tæy koma. — Høvdu javnaðarmenn sitað við ráðið, so hevði lottingið tikið sær um reiggj og fingið Føroyingum hóskandi for, annaðhvørt keypt tær frá útlöndunum ella látið tær smjóðar her á landi. Hvat vinning vit kundu haft av at haft eina skipssmiðju her á